پەتای گەندەڵی و تێکشکانی کۆمەڵگە ... شاخەوان سدیق

لە گێڕانەوەکانی ڕۆمانی (پیاوێکی تێکشکاو)دا
“ڕۆمان هونەری ئامادەکردنەوەو هێنانە قسەو ناساندنی مرۆڤە بێدەنگەکانە” (بەختیار عەلی)

بەدرێژای مێژووی هونەری نوسین و گێڕانەوە، وەك سیحری بنیاتنانی پایە گرنگەکانی ئەدەب، دەلاقەی خستەنەڕووی ئازارو مەینەتیەکانی کۆمەڵگای مرۆڤایەتی بووە، زۆر جار ئەوەی مێژوو نەی توانیوە بیڵێت و دەرکی پێنەکردووە، ئەدەب وەك ژانرێکی گرنگ ئەو سپەیسەی پڕکردۆتەوەو بگرە باشتر وێنا گەورەی ڕووداوەکانی گواستۆتەوە، هەرچەندە ئەدەب جیاواز لە مێژووی ڕوداوە واقیعیەکان کۆپی ناکات، بەڵام هەمیشە ئەو بەشانەی ڕوداوەکان دەگوازێتەوە کە لە واقیعدا بە چاو نابینرێن و دیوێکی تریان دەخاتە ڕوو، (کۆلن ویلسن) دەڵێت” کاریگەری ڕۆمان لەسەر کلتوری مرۆڤایەتی، لە تێکڕای تیۆریەکانی فرۆیدو داروین و مارکس زیاتر بووە” ئەوەش کە وای کردوە (ئەدەب) ئەم گرنگیەی هەبێت، دەست بردن و قسەکردنیەتی بۆ هەموو ئەو بابەتانەی کە ڕاستەوخۆ پەیوەندیان بە ئازارو کێشە گەورەکانی مرۆڤ و کۆمەڵگاوە هەیە، هەر وەك ئەوەی (دیستۆ ڤسکی) لە ڕۆمانی (تاوان و سزا)دا و (جۆرج ئۆروێڵ) لە ڕۆمانی (1984) دا و (گۆستاف فلۆبێر) لە ڕۆمانی (مادام بۆ ڤاری)دا، کردویانە. ئەوەش کە من لەم نوسینەدا مەبەستمە لەسەری بوەستم و بدوێم ڕۆمانی (پیاوێکی تێکشکاو)ی نوسەری مەغریبی، (تاهیر بن جەللون)ە، ئەم ڕۆمانەش، هاوشێوەی زۆرێك لە تێکستەکانی تری دونیا، قسەکردنە لەسەر ترسناکترین دەردی کۆمەڵگا کە ئەویش پەتای (گەندەڵی)ە. ئەم دیاردەیەش یەکێکە لە باوترین دیاردە خراپەکانی مرۆڤ لە زۆرێك لە کۆمەڵگاکاندا، بەتایبەت وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، کە بەهۆیەوە جگە لە هەڵتەکانی کۆمەڵگاو نەمانی سیستم، مرۆڤیشی بەرەو تێکشانی گەورەی جستەیی و ڕۆحی دەبردوە.

نوسەر لە چەند دێڕێکدا.

تاهیر بن جەللون، ساڵی 1944 لە شاری (فاس) لە مغریب لە دایك بووە. ماستەری لە فەلسەفەدا و دکتۆرای لە دەرون پزیشکیدا هەیە.

ساڵی 1987 ڕۆمانی (شەوی قەدر)ی بڵاوکردۆتەوەو لەسەری خەڵاتی گۆنگۆری بەدەستهێناوە. ئەم نوسەرە بە زمانی فەرەنسی دەنوسێت و بەیەکێك لە نووسەرە دیارەکانی پۆست کۆلۆنیالیزمی ئەفریقای باکوور لە قەڵەم دەدرێت. لە دیارترین ڕۆمانەکانی(مناڵی لمەکان، ئەوتاریکیە درەوشاوەیە، کۆچ و پیاوێکی تێکشکاو)ە.

چیرۆکی ڕۆمانەکە:

ڕۆمانی (پیاوێکی تێکشکاو) یەکێکە لە ڕۆمانە گرنگ و دیارەکانی (بن جەللون) و ساڵی 1994 خەڵاتی خۆرهەڵاتی ناوەڕاستی بەدەستهێناوە. نوسەر خۆی دەڵێت: بیرۆکەی ڕۆمانەکەی لە ڕۆمانی نوسەرێکی (ئەندۆنیزی)ە وە وەرگرتووە، بەناوی (پیرامۆدیا ئاناتا تویر) ئەمەش ڕاستی قسەکەی (میلان کۆندێرا) دەسەلمێنێت کە دەڵێت" هەموو نوسینێکی نوێ، بە شێوەك لە شێوەکان، کاریگەری نوسینێکی پێشوتری لە سەرە" ئەم ڕۆمانە بەزمانێکی جوان و کوردیانەی پاراو لەلایان وەرگێڕی بەتوانا (ئازاد بەرزنجی)ەوە کراوە بە کوردی و ساڵی (2013) چاپی یەکەمی لە دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی سەردەم بڵاوبۆتەوە.

چیرۆکەکە بە کورتی.

موراد کارەکتەری سەرەکی ئەم ڕۆمانە، فەرمانبەرێکی ڕاستگۆو دڵسۆزی حکومەتە، ئەم پیاوە لە ڕێگەی پەیوەندییەوە بە خۆشەویستی، هاوسەرگیری لەگەڵ خانمێکدا دەکات بەناوی- (حەلیمە)وە، کە دواتر کچێکی لێی دەبێت، ئەم خێزانە ئەگەرچی لە سەرەتاوە پێکەوە بەختەوەرو ئاسودەن، بەڵام هەژاری و دەستکورتی موراد، لە ڕووی داراییەوە ڕێگرە لە بەردەوامبوونی ئەم خۆشبەختیەو، لە دواتردا هۆکارە بۆ هەڵوەشانەوەی خێزانەکەو بەلاڕێدابردنیان لە چەندین ڕووەوە، چونکە موراد نایەوێت ببێتە کەسێکی گەندەڵ، دەیەوێت ژیانێکی ئابڕومەندانە بژی، بەڵام بەرامبەر بەم بیرو باوەڕەی ڕۆژ دوای ڕۆژ ژیانی وێرانتر دەبێت، کە ئەمەش سەرەنجام توشی دابەشبون و کەرتبونی دەکات و بە تێکشکان و ڕوخانی کەسایەتی کۆتای دێت و دەبێتە پیاوێکی تێکشکاو کە لە مرۆڤێکی وەفادارو ڕاستگۆوە، وردەوردە دەبێتە مرۆڤێکی بێمتمانەی گەندەڵ. ئەوەتا لە لاپەڕە (16) ڕۆمانەکە بەم جۆرە نوسەر باس لە شێوازی بڵاو بونەوەی گەندەڵی لە کۆمەڵگادا دەکات.

" دوای ئەوەی موراد سواری تاکسی دەبێت، کابرای تەکسی ئاوڕ

دەداتەوەو لە بەرخۆیەوە دەڵێت" دە دانە ساڵە ئەم تەکسیەم کڕیوە، بێوادەکەیت تا ئێستاش بەرتیل بەو کابرایە دەدەم کە مۆڵەتی شۆفێریەکەی بۆ دەرهێنام" موراد بەهۆی ئەوەی لە یەکێك لە فەرمانگا حکومیەکان وەك بەرپرس کاردەکات، ڕۆژانە توشی چەندین حاڵەت و دیاردەی بەرتیلخواردن دەبێتەوە، کە تەنها بە واژۆ کردنی لە سەر کتابێك دەتوانێت ژیانی بگۆڕێت، ئەوە تا لە لاپەڕە (24)دا بەم جۆرە باس لە هەڵوێستێکی مۆراد دەکات" (فولان) کە بەڵێندەرێکی بیناسازییە، لە یەکێك لە کافێکانی شاردا سەفتەیەك پارە دەخاتە بەردەم موراد و داوای تەنها یەك واژۆی لێدەکات، ئەو سەفتە پارە هێندە زۆربوو کە موراد دەی توانی " ماتۆڕێك بۆ خۆی و کراسێك بۆ حەلیمەو قاتێك بۆ منداڵەکەی بکڕێت، ئەمە جگە لەوەی کە دەی توانی هەمویان بەرێت بۆ ڕیستۆرانت و ماسی بخۆن، خۆشی جگەرەی ئەمریکی بکێشێت. بەڵام موراد دەڵێت من. (بەرتیل خۆر نیم)و بەتورە بونەوە تفێك دەکاتە سەرزەوی و دەڕوات.

لەم ڕۆمانەدا ئەوەی جێگای نیگەرانیە ئەوەیە، کە لە دواتردا و بەهۆی غدرەکانی کۆمەڵگەوە (موراد)یش دەبێتە یەکێك لە پیاوانی بەرتیل خۆری گەندەڵ، ئەگەرچی هەمیشەش هەست بە تاوان و ئازاری ویژدان دەکات، بەڵام ئەوەی کە ڕوودەدات لە ئەساسدا بەشێك نییە لە کەسایەتی (موراد) بەڵکو ئەوە سیستمی حکومڕانی و ڕەفتاری ئاشکرای پیاوانی حکومەتە کە کەسایەتی ئەم ناچار بەو گۆڕانە گەورەیە لەو دا دەکەن، موراد تەنها قوربانیە، وەك چۆن مرۆڤ لەم جۆرە کۆمەڵگانەدا بون و ژیانی بەگشتی قوربانیەکی گەورەیە. ئەوەتا لە دواجاردا موراد دەڵێت" ئای چەندە سەختە مرۆڤ هێندە ڕووناکبین و هوشیار بێت، کە باوەڕی بەهیچ بیانوویەك نەمابێت بۆ خراپەکاری و ناشیرینیەکانی کۆمەڵگاکەی و سەردەمەکەی و ناشیرینی مرۆڤایەتی و ناشیرینی مەرگ، ئاخۆ شەو لەم غەمە قووڵە ڕزگارم دەکات، یان مەرگ دێت و ئەم بارە قورسەی سەر شانم لادەبات.

تەکنیك وەك خاڵی بەهێزی ڕۆمانەکە:

تەکنیك یەکێکە لە ڕەگەزە گرنگەکانی سەرکەوتنی ئەم ڕۆمانە، ئەویش لە ڕێگەی سادە دەربڕین لە گێڕانەوەداو قوڵ دەربڕین لە واتادا، بۆ خۆشی ئەم تێکستە ڕۆمانێکی فرە ڕەهەندی فرە کارەکتەرەو، تێمای سەرەکی چیرۆکەکەی باسکردنە لە دیاردەی هەژاری و خراپی سیستمی حکومڕانی و فراوانی دیاردەی بەرتیلخواردن و بڵاو بونەوەی ڤایرۆسی گەندەڵی لە ناو دامەزگاکانی حکومەتدا، ڕاوی گێڕەرەوەی ڕوداوەکان

لەلایان چەند کەسایەتیەکەوە دەگێردرێتەوە، بەڵام جۆرێك لە هاو پەیوەستی لە نێوان گێڕەوەکاندا هەیە، ئەم ڕۆمانە بەشێوەی دیالۆگی کورت و خێراو لە ڕێگەی گرێچنی وردەوە، ڕوداوەکانی پێکەوە بەسراونەتەوە، بەجۆرێك کە نوسەر لە ڕێگەی ئەم جۆرە لە تەکنیکەوە سیحری خۆی لە خوێنەردەکات و وادەکات کە خوێنەر نەتوانێت بە ئاسانی دەست لە خوێندنەوەی تێکستەکەی هەڵگرێت.

پەیوەندی ئەم ڕۆمانە بە دۆخی هەرێمی کوردستانەوە:

هەروەك چۆن نوسەر کە (مەغریب)یەو خۆی دەڵێت گێڕانەوەی چیرۆکەکەم باسکردنە لە واقیعی ژیانی هاوڵاتیانی مەغریب و بیرۆکەی ڕۆمانەکەشی لە ڕۆمانی نوسەرێکی (ئەندۆنیزیەوە) وەرگرتوە، ئاوهاش ئەم ڕۆمانە پەیوەندی ڕاستەخۆی بە شێوەی ژیانی هاوڵاتیانەوە هەیە لە هەرێمی کوردستان، چونکە لە ماوەی (26) ساڵی ڕابردووی حکومڕانی دەسەڵاتی خۆماڵیانەی کوردی، بەهۆی بڵاو بونەوەی فەسادو دیاردەکانی بەتیل خواردن لە دامودەزگانی حکومەتی هەرێمدا، چەندین هاوڵاتی و فەرمانبەری دڵسۆزی ئەم هەرێمە (موراد) ئاسا، کە لە ژیانێکی شەرەفمەندانەی پڕلە ئینتیما بۆ خاك و نەتەوەدا سەربەرزانە دەژیان ناچار بە تێوەگلان و توشبوون بە ڤایرۆسی گەندەڵی کران و لە ژێرفشاری هەژاریشدا خێزانەکانیان هەڵوەشێنرانەوە. بۆیە بەبۆچوونی من خوێندنەوەی ئەم ڕۆمانە جیاواز لە زۆرێك لە تێکستەکانی کە بۆ ئێمە خوێنەرانی کورد پێویستە، چونکە ئەدەب و گێڕانەوە خاڵی هاوبەشی مرۆڤەکانن و وەك چۆن ئازارەکانیان هاوبەشە، ئاوهاش چیرۆکەکانیان هاوبەشە، بۆیە کاتێك ئەم ڕۆمانە دەخوێنیتەوە، وادەزانیت (تاهیر بن جەللون) کوردەو ڕۆمانەکەشی بۆ واقیعی ئێستا ئێمە بەکوردی نوسیوە، ئەوتا نوسەر خۆشی دەربارەی ئەم ڕۆمانە دەڵێت" ڕووداوەکانی ئەم ڕۆمانەم لەم ڕۆژگارەدا و لە مەغریبی هاوچەرخدا ڕوودەدەن و دەمەوێت تیایدا ئەوە بڵێم کە وەختێ بەدبەختی ڕوودەکاتە دەروونی ئادەمیزادەکان، ئیتر با هەزاران کیلۆمەتریش لە یەکەوە دووربن و لە بارودۆخی جیاواز و لە ژێر ئاسمانی جیاوازدا بژین، بەڵام ڕاستی هەمان هەواو هەوەس و کەڵکەڵە و فریوی شەیتانی دەبن" دەمەوێت لە دواجاریشدا لە دڵەوە سوپاسی وەرگێری بەتوانا (ئازاد بەرزنجی) دەکەم بۆ وەرگێڕانی ئەم بەرهەمە جوان و ناوازەیەو ناساندنی بە خوێنەرانی کتێبخانەی کوردی.